

альтернативою цього законопроекту можна було б підвищити податок на додану вартість, але це б викликало підвищення цін в Україні і також вдарило б по звичайним громадянам. Наразі станом на 13 листопада так і не підписано Закон про підвищення податків, тому є час для обговорення, є час для альтернативних рішень, а поки багато підприємств України продовжують функціонувати та сплачувати податки в державний бюджет. І держава має їх підтримати та вмотивувати, бо безумовно на «полі бою» дуже важко, та підтримка стану економіки теж «поле бою» і підприємствам також не переливки.

Зокрема є незрозумілі дії що мали негативні наслідки на початку війни - в середині квітня парламент дозволив перехід на 2-х % систему особам, які організовують азартні ігри, виробляють та продають ювелірну продукцію та займаються фінансовою діяльністю. Це рішення викликало обурення серед економістів, адже відбулося різке зниження податкових платежів до бюджету, хоча в цьому не було необхідності. Підприємства, які зазнали збитків, і так не платили б податок на прибуток. Тому, можна сказати, що рішення про розширення спрощеної системи не було надто раціональним та ефективним і воно пішло не на користь для економіки України. Аналізуючи наведені дані, можна дійти висновку, що вжиті заходи є безумовно необхідними для ефективного функціонування держави. Водночас, у процесі впровадження змін до системи оподаткування виникає й негативний аспект: значне скорочення бюджетних надходжень, що ускладнює функціонування економіки в умовах воєнного стану. Це підкреслює важливість для держави знайти баланс між інтересами бізнесу та потребами всього населення, встановивши таке податкове навантаження, яке дозволить забезпечити стабільне й достатнє наповнення державного бюджету.

Література:

1. Сайт новин Дебет-кредит. URL: <https://news.dtki.ua>
2. Про внесення змін до Податкового кодексу України та інших законодавчих актів України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>
3. Шульга А. Система оподаткування та її вплив на фінансово-господарську діяльність підприємств. URL: <http://eadnurt.diit.edu.ua/bitstream/123456789/2507/1/58.pdf>

ҚАЗАҚСТАНДА КӘСІПКЕРЛІК СУБЪЕКТІЛЕРІНЕ САЛЫҚ САЛУ ЖҮЙЕСІН ЖЕТІЛДІРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ МЕН ЖОЛДАРЫ

*Айыпова Т.А., э. г. м., аға оқытушы
Кузенбаева Э.Р., э. г. м., аға оқытушы
Л.Б. Гончарова атындағы ҚазАЖИ, Алматы қаласы*

Салық жүйесінің кемшіліктері бірнеше жылдар бойы Қазақстанда шағын кәсіпкерліктің дамуына кедергі келтіретін проблемалар арасында жетекші орынға ие болды. Бұл тиісті мемлекеттік құрылымдар тарапынан көрсетілген

проблемаға назардың жеткіліксіздігін немесе қолданыстағы әлеуметтік-экономикалық жағдайларға байланысты істердің жағдайын өзгерту мүмкіндігінің жоқтығын көрсетеді.

Біріншіден, кәсіпкерлердің салық заңнамасын білуінің жалпы төмен деңгейі, бұл салық заңдылықтарын бұзушылықтарға әкеліп қана қоймайды, сонымен қатар кәсіпкерлердің салық заңнамасының барлық талаптарын орындай алмайтындығы туралы пікірін қалыптастырады.

Екіншіден, көбінесе қызметтің бір саласын реттейтін және бір уақытта әрекет ететін, кейде бір-бірін жоққа шығаратын заңға тәуелді актілердің салыстырмалы түрде көп болуы. Салық қызметінің кейбір қызметкерлері мұны пайдаланады және жағдайға байланысты заңға тәуелді актілердің ережелерін түсіндіреді.

Ауыл шаруашылығы кәсіпорындары үшін бірінші кезекте нормативтік - заңнамалық актілерге жеке өзгерістер енгізіледі. Ауылдық жерлерде қаламен салыстырғанда ақпаратқа қол жеткізу қиын, осыған байланысты салық заңнамасына өзгерістер кешігіп келеді, әсіресе шалғай аудандарға. Сонымен қатар, ауылдарда шағын кәсіпкерлікті қолдау инфрақұрылымының ақпараттық-консалтингтік объектілері, оның ішінде салық салу саласында консультациялар беру іс жүзінде жоқ. Осы факторлардың барлығы, әрине, ауыл кәсіпкерлерінің қызметін қиындатады, ал кейбір жағдайларда ауылда өз бизнесін ашуға немесе табысты дамытуға үлкен кедергі болады.

Сауда және қызмет көрсету саласы үшін басты мәселе салықтар мен алымдардың жоғары ставкалары болып табылады, бұл салық салу ерекшелігіне байланысты. Алайда жеке салық ставкаларының біршама төмендеуі жағдайдың жақсы жаққа өзгеруіне ықпал етеді.

Сондай-ақ, шағын және орта бизнес үшін проблема кәсіпкерлердің негізгі бөлігінде ішкі кірістер қызметінің әрекеттеріне қарсы тұру үшін жеткілікті мүмкіндіктер, білім мен тәжірибе болмауы болып табылады. Көп жағдайда, кәсіпкерлер үшін бұл жағдайдан шығудың жолы-салық қызметінің қызметкерлерімен белгілі бір шарттармен келісу. Осылайша, бұл мәселенің ауырлығы шағын кәсіпорындардың қызметіне кедергі келтіретін салық жүйесінің кемшіліктерін бағалау кезінде біршама төмендейді, сондықтан салық қызметінің әрекеттеріне қарсы тұру қиындығы сияқты мәселе жетекші орынға ие болмайды.

Салық салу бойынша нақты мәселелерді тікелей қарастыра отырып, олардың пайда болуына қарай мемлекет назар аударып, оларды дұрыс шешуге тырысатынын атап өткен жөн, бірақ оларды анықтап көрсеткен артық болмайды.

1. Бірінші және ең айқын мәселе-біз шағын және орта бизнесті экономиканың жеке секторы ретінде анықтау жолындамыз және бұл мәселе салық заңнамасына тікелей байланысты. Салық заңнамасының ең проблемалық сәті экономиканың дамуы мен оның тікелей кәсіпкер субъектілерінің қызметі арасында тиісті байланыстың болмауы болды.

Мұндай қарым-қатынастың жоғалуы салық жүйесінің кәсіпкерлік сектордан оқшаулануымен сипатталады, ал кәсіпкерлік ұзақ уақыт бойы экономиканың жеке секторы бола алмайды.

2. Біздің ойымызша, шағын және орта бизнеске салық салудағы келесі өзекті мәселе-амортизация тәртібі. Қалдық құннан амортизацияның қолданыстағы тәртібі оны 40 жылға дейін созуға бейім, бұл жасырын салық салуға негіз жасайды. Өз кезегінде,

кәсіпкерлер бұл қаражатты 30% мөлшерінде салық салынатын пайда есебінен қалпына келтіруі керек, оны есептеу базасы экономиканың жекелеген секторы болу үшін амортизациялық аударымдарды қысқарту есебінен ұлғаяды.

3. Өрі қарай кәсіпкерлерге салық салу ауырпалығы мәселесін қозғағымыз келеді. Біздің ойымызша, ең үлкен, ең маңызды және ең ауыр салық корпоративтік табыс салығы болып табылады, өйткені оның мөлшерлемесі ең үлкен мөлшерге ие. Оған белгілі бір жеңілдіктер бар, бірақ олар кәсіпкерлердің кейбір санаттарына ғана қатысты және ғылыми-техникалық, сондай-ақ өндірістік салаға мүлдем әсер етпейді.

Сонымен қатар, аванстық төлемдерге қатысты жағымсыз факторлар да бар. Аванстық төлемдерді төлеу кәсіпорындардың, әсіресе шағын және орта бизнестің қаржылық нәтижелеріне теріс әсер етеді, сонымен қатар бұл жағдайда салық салу принциптері бұзылады, өйткені кәсіпкерлерге әлі алынбаған табысқа салық салынады

4. Шағын бизнес үшін жеңілдетілген режимнің бір түрі бар-бұл жеңілдетілген декларация, ал жеке кәсіпкерлер үшін – екі түрі: патент және жеңілдетілген декларация. Бұл шағын кәсіпорындар санының өсу қарқынына және олардың негізгі көрсеткіштеріне әсер етті, атап айтқанда. Жеңілдетілген салық жүйесін қолдануда белгілі бір қиындықтар бар. Нақтырақ айтсақ, жеңілдетілген жүйе тек табыс пен әлеуметтік салық жеңілдіктерін қамтиды. Барлық басқа салықтар мен салықтық емес төлемдер жалпыға бірдей белгіленген тәртіппен жүзеге асырылады. Сондай-ақ, бір формадан екіншісіне ауысқанда, бұл бухгалтерлік есепті жүргізуде белгілі бір қиындықтар туғызады, сонымен қатар жеңілдетілген режим барлық шағын және орта бизнес субъектілерін қамтымайды.

5. Бірқатар проблемалар патенттік формада да байқалады. Негізгілерінің бірі – заңды тұлғалар-шағын кәсіпорындар үшін патенттік нысанды жою, патент негізінде арнайы салық режимі шеңберінде жалдамалы қызметкерлерді пайдалану мәселесінде жеке кәсіпкерлер үшін шектеу. Егер бұрын жеке кәсіпкерлерге 20-ға дейін жалдамалы жұмысшыларды қолдануға болатын болса, қазір оларға жалдамалы жұмысшылардың еңбегін пайдалануға тыйым салынады. Бұл жеке кәсіпкерлер үшін өте қолайсыз, өйткені олардың айналымы аз болса да, табысы аз болса да, бірнеше жұмысшы болса да, олар жеңілдетілген декларацияға немесе жалпыға бірдей белгіленген тәртіпке көшуі керек. Тағы бір проблема-кәсіпкер патент алған кезде зейнетақы жарналарын төлеуі керек.

6. Сонымен қатар, ҚҚС бойынша көптеген шағымдар бар, өйткені дәл осы салық белгілі бір қиындықтар туғызады. Ең өткір мәселе тауардың (мұнай, қатты

пайдалы қазбалар, астық, балық және басқа да тауарлар) экспортына байланысты ҚҚС қайтару мәселесін қамтиды. ҚҚС-ты қайтару әрдайым экспорттаушының, оның тікелей жеткізушілері мен мердігерлерінің салықтық тексеруімен байланысты екенін атап өткен жөн. Нәтижесінде экспорттаушыдан төмен, яғни белгілі бір қызметтерді ұсынатын және импорттаушымен тікелей байланысты емес адамдар деңгейінде проблемалар туындауы мүмкін. Бұл ретте тексеру жылдан жылға ауысуы мүмкін және ескіру мерзімі өткеннен кейін ҚҚС қайтарылмауы мүмкін.

Осылайша, кісіпкерлік субъектілеріне салық салу мәселелері бойынша жүргізілген талдау нәтижесінде салық жүйесінің жетілмегендігі бизнес субъектілерінің қызметіне кедергі келтіретін негізгі проблемалардың бірі болып табылатыны анықталды.

Енді біз жоғарыда аталған мәселелерді шешудің мүмкін жолдарын қарастырамыз, сондай-ақ осы ұсыныстарды негіздеу үшін дәлелдер келтіреміз.

Шағын және орта бизнес субъектілеріне салық салуды жетілдіру бойынша ұсыныстар беру үшін практикалық және теориялық тұрғыдан зерттеуде нақты түсіну қажет, сондай-ақ проблемаларды нақты қою және оларды шешу жолдары қажет.

1. Шағын және орта бизнесті дамыту және қолдау бағдарламаларын іске асыру шеңберіндегі алғашқы қадам нақты салық жеңілдіктерін беру және реттеудің пәрменді салық құралдарын қолдану болуы тиіс. Оңтайлы салық саясаты арқылы мемлекет отандық өндірісті дамытуға, нарықты құруға және кейіннен белгілі бір өмір сүру деңгейін қалыптастыруға ықпал ету, бұл мемлекеттік бюджетке түсетін түсімдердің ұлғаюына ықпал етеді. Біз салық ставкаларын механикалық төмендетуді айтпаймыз, экономика белгілі бір деңгейге жету үшін мемлекетке нақты сектордың дамуын ынталандыратын салық салу жүйесін қарастыруды ұсынамыз.

2. Мемлекет тиімді бәсекеге қабілетті кәсіпорындар құра алуы үшін олар тозған жабдықты салықтық шегерімдер есебінен қалпына келтіре алуы, салықтық амортизацияның тиімді жүйесі есебінен инновациялар мен технологияларды тез енгізе алуы тиіс. Осыған байланысты, өз қызметін экономиканың өндірістік секторында жүзеге асыратын кәсіпорындарға тек салық мақсаттары үшін негізгі құралдарды пайдаланудың бірінші жылында ғана емес, сонымен қатар олардың қызмет ету мерзімі ішінде жеделдетілген амортизация әдісін қолдану ұсынылады. Бұл жабдықтың құнын тез қалпына келтіруге мүмкіндік береді, негізгі құралдарды тиімдірек жаңарту мүмкіндігі пайда болады және сондай ақ еңбек өнімділігін арттыруға ықпал етеді.

3. Корпоративтік табыс салығы бойынша ұсыныстар өндіріс саласына қатысты. Атап айтқанда, елдегі шағын және орта бизнесті дамыту үшін жұмыс істеудің алғашқы бірнеше жылында өндіріс саласында жұмыс істейтін шағын және орта кәсіпорындарды осы салықтан босату пайдалы болар еді. Кейінгі жылдары салықтың белгілі бір пайызына салық салу және бес жыл немесе одан жоғары мерзімнен бастап кәсіпорындарға толығымен салық салуға болар еді.

4. Салық салудың жеңілдетілген режимі туралы ұсыныстар салық ауыртпалығын, есеп және есеп беру жүйесінде қарастырады. Жеңілдетілген есептеудің ең оңтайлы түрі-есептелген табыс салығы.

Есептелген кіріске бірыңғай салық алудың ұсынылған нұсқасы қарапайым және ыңғайлы. Біріншіден, есептеудің дұрыстығын бақылау жеңілдетіледі. Екіншіден, бірыңғай есептелген салық сомасына барлық негізгі салықтар енгізіледі. Үшіншіден, патенттік формада айырмашылығы, мұнда кейбір әділеттілік бар, өйткені кәсіпкерлік қызметке әсер ететін негізгі факторларға байланысты салық сомасын түзетуге мүмкіндік беретін негізгі кірістілік коэффициенті бар. Төртіншіден, салық салынатын базаны азайту мақсатында шығындар есебін жүргізудің қажеті жоқ. Оңайлатылған декларация негізінде арнайы салық режимін жақсарту мәселелерінде жер салығы, көлік және мүлік салығы бойынша АСР қарау нұсқасын қарастыру қажет.

5. Патенттік формада ерекше назар аударуды қажет ететін көптеген нюанстар бар екенін атап өткен жөн. Біздің ойымызша, келесі әрекеттер орынды болады:

- заңды тұлғалардың-шағын кәсіпорындардың патенттік нысанын жаңарту;
- жалдамалы жұмысшылардың еңбегін қосқанға дейін патенттік нысанды кеңейту.

6. Қазіргі жағдайда ҚҚС бойынша барлық адамдарға, тіпті мемлекетке де ыңғайлы болатын шешім бар-әкімшілендіруге жұмсалатын минималды шығындармен салық түсімдерінің өсуін алатын мемлекет және салық жүктемесі төмендейтін бизнес, ол өзінің барлық айналымдарын көлеңкеден алып тастай алады, ал бизнесті бөлшектеу және салықтық тексеруден қорқу қажет болмайды, және қоғам үшін-әлеуметтік шығыстардың өсуі және халыққа салық жүктемесінің өсуі бойынша одан әрі талпыныстардың тоқтатылуы арқылы.

Шағын және орта бизнес кәсіпорындарына салық салу жүйесін оңтайландыру бойынша ұсынылған ұсынымдар Қазақстан Республикасындағы шағын және орта бизнес кәсіпкерлерінің алдында тұрған ең өткір проблемаларды белгілі бір жолмен шешуге көмектеседі, өйткені еркін нарығы бар елдерде шағын және орта бизнес қарқынды дамып келеді және осы секторда негізгі назар аудару қажет. Шағын және

орта бизнес Қазақстанға дамыған отыз елдің қатарына кіруге мүмкіндік беретін негізгі элемент болып табылады.

ҰЙЫМНЫҢ ЕСЕП САЯСАТЫ

*Баймолдина С. Ж., э. г. м., аға оқытушы
ҚазАЖИ, Алматы қаласы*

Есеп саясаты – бұл Қазақстан Республикасының бухгалтерлік есеп және қаржылық есеп беру туралы заңнамасының, Халықаралық қаржылық есептілік стандартының талаптарына, бухгалтерлік есеп шоттарының типтік жоспарына сәйкес бухгалтерлік есепті жүргізу және қаржылық есеп беруді жасау үшін